

**PARLEMENT DE LA REGION
DE BRUXELLES-CAPITALE**

SESSION ORDINAIRE 2012-2013

27 JUNI 2013

PROPOSITION D'ORDONNANCE

**modifiant la loi du 20 juillet 1971
sur les funérailles et sépultures
afin de permettre le placement
d'une dépouille mortelle dans une autre
enveloppe d'ensevelissement que le cercueil**

RAPPORT

fait au nom de la commission
des Affaires intérieures,
chargée des Pouvoirs locaux et
des Compétences d'agglomération

par Mme Anne DIRIX (F)

Ont participé aux travaux de la commission :

Membres effectifs : MM. Jamal Ikazban, Emir Kir, Charles Picqué, Freddy Thielemans, Mme Anne Dirix, M. Vincent Lurquin, Mmes Barbara Trachte, Françoise Bertieaux, M. Philippe Pivin, Mmes Isabelle Molenberg, Martine Payfa, M. René Coppens, Mme Sophie Brouhon, M. Walter Vandenbossche.

Membres suppléants : MM. Ahmed Mouhssin, Yaron Pesztat, Willem Draps, Fouad Ahidar.

Autres membres : Mme Danielle Caron, MM. Philippe Close, Emmanuel De Bock, Serge de Patoul, Hamza Fassi-Fihri, Dominiek Lootens-Stael, Mmes Gisèle Mandaila, Mahinur Ozdemir, Magali Plovie, Olivia P'tito, MM. Joël Riguelle, Gaëtan Van Goidsenhoven.

Voir :

Document du Parlement :
A-314/1 – 2012/2013 : Proposition d'ordonnance.

**BRUSSELS
HOOFDSTEDELIJK PARLEMENT**

GEWONE ZITTING 2012-2013

27 JUNI 2013

VOORSTEL VAN ORDONNANTIE

**tot wijziging van de wet van 20 juli 1971
op de begraafplaatsen en de lijkbezorging
om de plaatsing van het stoffelijk overschot
in een ander lijkomhulsel
dan een doodskist toe te staan**

VERSLAG

uitgebracht namens de commissie
voor Binnenlandse Zaken,
belast met de Lokale Besturen en
de Agglomeratiebevoegdheden

door mevrouw Mme Anne DIRIX (F)

Aan de werkzaamheden van de commissie hebben deelgenomen :

Vaste leden : de heren Jamal Ikazban, Emir Kir, Charles Picqué, Freddy Thielemans, mevrouw Anne Dirix, de heer Vincent Lurquin, mevrouw Barbara Trachte, mevrouw Françoise Bertieaux, de heer Philippe Pivin, mevrouw Isabelle Molenberg, mevrouw Martine Payfa, de heer René Coppens, mevrouw Sophie Brouhon, de heer Walter Vandenbossche.

Plaatsvervangers : de heren Ahmed Mouhssin, Yaron Pesztat, Willem Draps, Fouad Ahidar.

Andere leden : mevrouw Danielle Caron, de heren Philippe Close, Emmanuel De Bock, Serge de Patoul, Hamza Fassi-Fihri, Dominiek Lootens-Stael, mevrouw Gisèle Mandaila, mevrouw Mahinur Ozdemir, mevrouw Magali Plovie, mevrouw Olivia P'tito, de heren Joël Riguelle, Gaëtan Van Goidsenhoven.

Zie :

Stuk van het Parlement :
A-314/1 – 2012/2013 : Voorstel van ordonnantie.

Table des matières

I. Exposé introductif de M. Ahmed Mouhssin, coauteur de la proposition d'ordonnance	3
II. Discussion générale.....	4
III. Auditions	8
III.1.a. Exposé de M. Hendrik de Bouvre, coordinateur adjoint des cimetières de la ville d'Anvers	8
III.1.b. Echange de vues	9
III.2.a. Exposé de M. Johan Dexters, président de la Fédération nationale des unions professionnelles et chambres syndicales des entrepreneurs de pompes funèbres de Belgique	11
III.2.b. Echange de vues	12
III.3.a. Exposé de M. Ludo Beckers, directeur de l'Intercommunale d'inhumation	16
III.3.b. Echange de vues	17
IV. Poursuite de la discussion générale.....	20
V. Discussion des articles et votes	20
VI. Vote sur l'ensemble	22

Inhoudstafel

I. Inleidende uiteenzetting van de heer Ahmed Mouhssin, mede-indiener van het voorstel van ordonnantie.....	3
II. Algemene bespreking.....	4
III. Hoorzittingen.....	8
III.1.a. Uiteenzetting van de heer Hendrik de Bouvre, adjunct-coördinator voor begraafplaatsen van de stad Antwerpen ...	8
III.1.b. Gedachtewisseling	9
III.2.a. Uiteenzetting van de heer Johan Dexters, voorzitter van de Nationale Federatie van Beroepsverenigingen en Syndicale Kamers van Aannemers van Begravenissen van België	11
III.2.b. Gedachtewisseling	12
III.3.a. Uiteenzetting van de heer Ludo Beckers, directeur van het Intercommunale voor Teraardebesteding.....	16
III.3.b. Gedachtewisseling	17
IV. Voortzetting van de algemene bespreking.....	20
V. Artikelsgewijze bespreking en stemmingen.....	20
VI. Stemming over het geheel.....	22

I. Exposé introductif de M. Ahmed Mouhssin, coauteur de la proposition d'ordonnance

M. Ahmed Mouhssin indique que les cimetières se sont déjà adaptés à la réalité de la population bruxelloise; plusieurs d'entre eux disposent ainsi d'une parcelle multiconfessionnelle. La présente proposition d'ordonnance s'inscrit dans cette évolution puisqu'elle vise à permettre aux personnes qui le souhaitent d'être enterrées dans un linceul plutôt que dans un cercueil, ce que la législation bruxelloise relative aux funérailles et sépultures n'autorise pas à l'heure actuelle. Or, on constate qu'un certain nombre des personnes qui optent pour une parcelle multiconfessionnelle aimeraient être enterrées dans un linceul.

En Région de Bruxelles-Capitale, cette matière est régie par la loi du 20 juillet 1971 sur les funérailles et sépultures et par l'ordonnance du 29 novembre 2007 portant fixation des modes de sépulture, de la destination des cendres ainsi que des rites de la conviction philosophique pour les funérailles pouvant figurer dans l'acte de dernières volontés.

L'ordonnance du 29 novembre 2007 se borne à énumérer les modes de sépulture (l'inhumation, la dispersion ou la conservation des cendres après la crémation) et les cérémonies funéraires selon les cultes (catholique, protestant, anglican, orthodoxe, juif et islamique) et les convictions philosophiques (conviction laïque et conviction philosophique neutre).

Depuis 1998, et contrairement à la situation qui prévaut en Région flamande, l'utilisation d'un linceul est interdite en Région de Bruxelles-Capitale. L'article 12 de la loi du 20 juillet 1971, tel qu'amendé, dispose en effet que « les dépouilles mortelles doivent être placées dans un cercueil (...) », ce qui empêche les Bruxellois qui le souhaitent d'être enterrés dans un linceul. Or, aucune objection d'ordre sécuritaire ou hygiénique n'existe pour proscrire en général l'utilisation du linceul.

La présente proposition d'ordonnance vise dès lors à permettre à toute personne souhaitant être inhumée de choisir entre le cercueil et le linceul, en laissant le soin au Gouvernement de déterminer par arrêté les modalités techniques auxquelles doivent répondre les enveloppes d'ensevelissement admises et la manière de les utiliser, en prenant notamment en considération des paramètres liés à l'hygiène et à l'environnement. Il s'agit simplement de s'adapter à la réalité et aux attentes de la population bruxelloise, ainsi que de s'aligner sur ce qui se fait en Flandre.

I. Inleidende uiteenzetting van de heer Ahmed Mouhssin, mede-indiener van het voorstel van ordonnantie

De heer Ahmed Mouhssin zegt dat de kerkhoven al aangepast werden aan de realiteit van de Brusselse bevolking; vele ervan beschikken al over een multiconfessioneel deel. Dit voorstel van ordonnantie past in die ontwikkeling, aangezien het beoogt de mensen die dat wensen de mogelijkheid te bieden begraven te worden in een lijkwade eerder dan in een kist, wat de Brusselse wetgeving inzake begravenissen en lijkbezorging momenteel niet toelaat. Nu wordt evenwel vastgesteld dat een aantal van de personen die kiezen voor het multiconfessioneel deel liever in een lijkwade begraven worden.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt die aangelegenheid geregeld door de wet van 20 juli 1971 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, en door de ordonnantie van 29 november 2007 tot vaststelling van de wijzen van lijkbezorging, de asbestemming en de rituelen van de levensbeschouwing voor de uitvaartplechtigheid die kunnen worden opgenomen in de laatste wilsbeschikking.

De ordonnantie van 29 november 2007 beperkt zich tot een opsomming van de begraafwijzen (teraardebesteding, verspreiding of bewaring van de as na crematie) en de uitvaartplechtigheden volgens de erediensten (katholiek, protestant, anglicaans, orthodox, joods en islamitisch) en levensbeschouwelijke overtuigingen (vrijzinnige levensovertuiging en neutraal filosofische overtuiging).

Sinds 1998 is het gebruik van lijkwaden verboden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in tegenstelling tot het Vlaams Gewest. Artikel 12 van de wet van 20 juli 1971, aldus geamendeerd, bepaalt immers dat « de stoffelijke overschotten in een doodskist dienen te worden geplaatst (...) ». Daardoor mogen de Brusselaars niet in een doodswade worden begraven, als ze dat zouden wensen. Er bestaat evenwel geen enkel bezwaar inzake openbare veiligheid of hygiëne dat een algemeen verbod op het gebruik van een lijkwade verantwoordt.

Dit voorstel van ordonnantie strekt er bijgevolg toe iedereen die wenst te worden begraven, te laten kiezen tussen een doodskist en een lijkwade, waarbij aan de regering wordt overgelaten om bij besluit de technische regels te bepalen waaraan de toegelaten lijkomhulsels moeten beantwoorden, alsook de manier waarop ze moeten worden gebruikt, waarbij onder meer rekening wordt gehouden met parameters inzake hygiëne en leefmilieu. Het is enkel de bedoeling zich aan te passen aan de realiteit en aan de verwachtingen van de Brusselse bevolking, én aan wat in Vlaanderen gebeurt.

II. Discussion générale

Mme Françoise Bertieaux n'a aucune objection à formuler sur l'exposé introductif de M. Mouhssin, si ce n'est sur ses derniers mots qui ont fait sursauter certaines députés FDF; l'objectif premier d'une législation n'est pas évidemment pas de se mettre en conformité avec ce qui se fait en Flandre.

Toutefois, la lecture attentive des développements et du texte de la proposition d'ordonnance la laisse plus perplexe.

L'article 12, visé par la présente proposition d'ordonnance, fait partie de la section I « De la mise en bière et du transport des dépouilles mortelles » du chapitre II « Des funérailles et des modes de sépulture » de la loi du 20 juillet 1971. Or, le transport des dépouilles mortelles n'est pas évoqué dans la nouvelle version de cet article. La loi du 20 juillet 1971 prévoit les mêmes règles pour le transport des corps que pour leur ensevelissement : le défunt doit être mis en bière dans un cercueil. Cette question n'a certainement pas échappé aux auteurs puisqu'ils précisent dans les développements que la présente ordonnance ne s'applique pas au cas du transport international des corps des personnes décédées, matière régie par la Convention du 26 octobre 1973, qui impose le respect de modalités particulières.

La présente proposition d'ordonnance ne règle toutefois pas la question du transport. Elle peut être interprétée de deux façons : soit le transport se déroule dans les mêmes conditions que l'ensevelissement et il convient de le préciser, soit les règles actuelles ne sont pas modifiées et le transport reste du ressort des communes. Cette deuxième hypothèse pourrait donner lieu à des situations ingérables sur le terrain : des dépouilles pourraient devoir être placées dans un cercueil pour être transportées et ensuite en être retirées pour être inhumées dans un linceul.

La présente proposition d'ordonnance part d'une bonne volonté mais elle pêche par manque de précision. Si les auteurs se sont contentés de bêtement recopier le décret flamand, il aurait été plus intelligent d'essayer de l'améliorer.

Mme Martine Payfa souligne qu'une proposition d'ordonnance s'adresse à toutes les communautés et à tous les Bruxellois. Or, dans son exposé introductif, l'auteur justifie le dépôt de ce texte par la nécessité de répondre à la demande de personnes issues d'une certaine communauté.

Sur le fond, les FDF n'ont aucune difficulté avec cette proposition d'ordonnance; certains aspects pratiques de cette législation nécessitent toutefois des éclaircissements. La députée pense notamment au transport des dépouilles mortelles et au prix du linceul. L'inhumation dans un linceul pourrait ainsi être moins coûteuse que dans un cercueil

II. Algemene bespreking

Mevrouw Françoise Bertieaux heeft geen enkel bezwaar over de inleidende uiteenzetting van de heer Mouhssin, tenzij over de laatste woorden ervan, die sommige FDF-parlementsleden hebben doen steigeren. De eerste doelstelling van een wet is uiteraard niet zich aan te passen aan wat in Vlaanderen gebeurt.

Een aandachtige lezing van de toelichtingen en de tekst van het voorstel van ordonnantie slaat haar echter met verstomming.

Artikel 12, waarop dit voorstel van ordonnantie slaat, maakt deel uit van afdeling I « Kisting en vervoer van lijken » van hoofdstuk II « Lijkbezorging » van de wet van 20 juli 1971. In de nieuwe versie van dit artikel wordt echter geen gewag gemaakt van het vervoer van de stoffelijke overschotten. De wet van 20 juli 1971 voorziet in dezelfde regels voor het vervoer van de stoffelijke overschotten als voor de begraving : de overledene moet in een kist geplaatst worden. Die kwestie is de opstellers zeker niet ontgaan, aangezien zij verduidelijken in de toelichting dat deze ordonnantie niet van toepassing is op het internationaal vervoer van stoffelijke overschotten, dat geregeld wordt door de overeenkomst van 26 oktober 1973 die verplicht tot het naleven van bijzondere modaliteiten.

Dit voorstel van ordonnantie regelt de kwestie van het vervoer echter niet. Het kan worden geïnterpreteerd op twee wijzen : ofwel verloopt het vervoer onder dezelfde voorwaarden als de lijkomhulling en moet dat gepreciseerd worden, ofwel worden de huidige regels niet gewijzigd en blijft het vervoer onder de bevoegdheid van de gemeenten. Die tweede situatie zou aanleiding kunnen geven tot moeilijk te beheren situaties op het terrein : de stoffelijke overschotten zouden in een kist geplaatst kunnen worden voor het vervoer en vervolgens uit de kist gehaald kunnen worden om in een lijkwade begraven te worden.

Dit voorstel van ordonnantie vertrekt van een goede intentie, maar is veel te weinig precies. De opstellers hebben zich tevreden gesteld met het domweg overschrijven van het Vlaamse decreet; het ware intelligenter geweest te pogen het te verbeteren.

Mevrouw Martine Payfa benadrukt dat een voorstel van ordonnantie zich richt tot alle gemeenschappen en tot alle Brusselaars. De opsteller van deze tekst verantwoordt in zijn inleidende uiteenzetting echter dat deze tekst is ingediend om tegemoet te komen aan de vraag van personen van een bepaalde gemeenschap.

Ten gronde hebben de FDF-leden geen enkel probleem met dit voorstel van ordonnantie; sommige praktische aspecten van deze wetgeving vereisen echter verduidelijkingen. De volksvertegenwoordigster denkt met name aan het vervoer van de stoffelijke overschotten en aan de prijs van de lijkwade. De begraving in een lijkwade kan minder duur

et être choisie pour des raisons économiques. Il semblerait toutefois que les pompes funèbres pratiquent des prix élevés afin de décourager le recours à ce type d'enveloppe d'ensevelissement.

Depuis 2004, un décret flamand autorise l'utilisation d'un linceul. Il serait donc intéressant de pouvoir profiter de l'expérience de la Flandre dans ce domaine afin d'améliorer, le cas échéant, le texte initial et de ne pas se contenter de faire un copier-coller du décret flamand. L'oratrice propose donc d'auditionner le président de la Fédération nationale des entrepreneurs de pompes funèbres ainsi que des fonctionnaires de l'état civil d'une commune flamande.

Ce sujet est important. Il mérite d'être examiné calmement et avec sérieux, afin de rédiger la meilleure législation possible.

M. Ahmed Mouhssin indique que les parlementaires ont toujours la possibilité de déposer des amendements et de ne pas se limiter à bêtement critiquer une proposition d'ordonnance. La critique est aisée mais l'art est difficile.

La présente proposition concerne l'ensemble des Bruxellois, même si elle répond à une demande spécifique d'une communauté. Le Parlement légifère parfois en matière de cultes sur des questions qui concernent spécifiquement une communauté. La gestion d'une Région, à la population très diversifiée, implique de veiller à ce qu'aucune minorité ne soit discriminée par une législation pensée pour la majorité. La protection des minorités est une préoccupation des écologistes, que les FDF partagent très certainement.

Le député a consulté les premières personnes concernées par cette législation, les gestionnaires du cimetière multiconfessionnel, qui ont souligné son utilité.

Le commissaire est persuadé que les communes adapteront leur règlement sur le transport des dépouilles mortelles à cette nouvelle réalité. Il ne souhaite donc pas leur retirer cette compétence.

L'orateur est convaincu du bien-fondé de cette initiative législative, qui répond à un réel besoin. Il espère donc que les membres de l'opposition passeront outre à leurs réticences et soutiendront cette proposition d'ordonnance.

Mme Françoise Bertieaux souligne les propos contradictoires de l'auteur qui, d'une part, reproche aux parlementaires de l'opposition de critiquer bêtement cette proposition d'ordonnance et, d'autre part, indique que toute minorité a droit au respect. Le MR représente la minorité au Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale et il a droit au respect. Un homme intelligent doit pouvoir entendre la critique, qui

zijn dan in een kist en gekozen worden om economische redenen. Kennelijk hanteren de begrafenisondernemers echter hoge prijzen om die vorm van omhulling te ontmoedigen.

Sinds 2004 staat een Vlaams decreet het gebruik van lijkwaden toe. Het zou bijgevolg interessant zijn om te kunnen profiteren van de ervaring die Vlaanderen op dat gebied heeft opgedaan om eventueel de initiële tekst te verbeteren en geen genoegen te nemen met een « knippen en plakken » van het Vlaams decreet. De spreekster stelt bijgevolg voor om de voorzitter van de Nationale Federatie van de Beroepsverenigingen van Begrafenisondernemers en ambtenaren van de burgerlijke stand van een Vlaamse gemeente daarover te horen.

Het onderwerp is belangrijk. Het dient sereen en ernstig onderzocht te worden om een zo goed mogelijke wetgeving uit te werken.

De heer Ahmed Mouhssin wijst erop dat de parlementsleden altijd amendementen kunnen indienen en zich niet hoeven te beperken tot domme kritiek op een voorstel van ordonnantie. De beste stuurlui staan aan wal.

Het voorstel heeft betrekking op alle Brusselaars, ook al komt het tegemoet aan een specifieke vraag van een gemeenschap. Wat de erediensten betreft, maakt het Parlement soms wetten over aangelegenheden die specifiek voor een bepaalde gemeenschap zijn. Het beheer van een Gewest met een zeer diverse bevolking impliceert dat geen enkele minderheid mag worden gediscrimineerd door een wetgeving die voor de meerderheid is uitgewerkt. De bescherming van de minderheden is een bekommernis van de groenen, die zeer zeker gedeeld wordt door het FDF.

De volksvertegenwoordiger heeft de personen die in eerste instantie met deze wetgeving te maken hebben, te weten de beheerders van een multiconfessionele begraafplaats, geraadpleegd. Ze hebben het nut ervan benadrukt.

Het commissielid is ervan overtuigd dat de gemeenten hun verordening op het vervoer van de stoffelijke overschotten zullen aanpassen aan de nieuwe realiteit. Hij wenst hun deze bevoegdheid dus niet te ontnemen.

De spreker is overtuigd van de gegrondheid van dit wetgevend initiatief, dat aan een reële behoefte tegemoetkomt. Hij hoopt dat de leden van de oppositie hun terughoudendheid laten varen en het voorstel van ordonnantie zullen steunen.

Mevrouw Françoise Bertieaux wijst op de tegenstrijdigheden in het betoog van de indiener, die, enerzijds, de parlementsleden van de oppositie verwijt dat ze het voorstel van ordonnantie domweg bekritisieren en, anderzijds, erop wijst dat elke minderheid recht op respect heeft. De MR vertegenwoordigt de minderheid in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en heeft recht op respect. Een intelli-

n'est pas toujours bête. M. Mouhssin a d'ailleurs compris que cette critique est fondée puisqu'il parle d'amendements.

M. Ahmed Mouhssin s'inscrit en faux contre l'interprétation qui est faite de ses propos.

Mme Isabelle Molenberg est choquée par les propos de M. Mouhssin, qui se permet de juger de la qualité des interventions de l'opposition. Elle trouve au contraire très constructif de proposer l'organisation d'auditions pour éclairer les travaux parlementaires, et éventuellement amender le texte pour tenir compte de la réalité de terrain. Elle ne préjuge donc pas du fait qu'il faille, ou non, déposer des amendements. Elle souhaite uniquement adopter la meilleure législation possible, sans faire bêtement un copier-coller du décret flamand. La Flandre n'est pas le modèle de Bruxelles.

La députée réitère la demande d'auditions formulée par Mme Martine Payfa.

M. Walter Vandebossche estime également qu'on devrait tenir compte de l'expérience acquise suite au décret flamand de 2004.

Indépendamment de la manière, les membres de la commission posent un certain nombre de questions judiciaires : comment se déroulent le transport et l'inhumation du corps ? Les députés ne rejettent pas la proposition, ils souhaitent simplement une réponse à leurs questions, que M. Mouhssin n'a pas encore apportée.

Nul ne doit se sentir froissé parce qu'on pose de bonnes questions. Par contre, il lui semble moins heureux et peu judicieux d'offenser la Flandre. Il serait au contraire intéressant de connaître l'expérience de la ville d'Anvers, où réside une importante communauté d'origine étrangère, afin de savoir comment les choses se passent dans la pratique. Cela ne peut que rendre le débat politique plus captivant et approfondir et préciser le texte initial. On pourra voir par la suite si des amendements s'imposent.

Du point de vue éthique, le thème est important. C'est pourquoi il convient d'apporter les bonnes réponses aux questions pertinentes qui sont posées.

M. Ahmed Mouhssin remercie son collègue Walter Vandebossche, qui pose les questions de manière plus respectueuse. C'est sans doute le ton employé, et particulièrement l'usage de l'adverbe « bêtement », qui l'a heurté.

La dépouille mortelle placée dans un linceul est posée dans un cercueil pour le transport. Une fois au cimetière, on transfère le corps du cercueil à la tombe.

gent mens moet kunnen omgaan met kritiek, want die is niet altijd dom. De heer Mouhssin heeft trouwens begrepen dat de kritiek gegrond is, aangezien hij van amendementen spreekt.

De heer Ahmed Mouhssin protesteert tegen de manier waarop zijn woorden geïnterpreteerd worden.

Mevrouw Isabelle Molenberg is gechoqueerd door de woorden van de heer Mouhssin, die het zich aanmatigt de kwaliteit van de opmerkingen van de oppositie te beoordelen. Ze kan zich zeer goed vinden in het voorstel om hoorzittingen te organiseren, teneinde de parlementaire werkzaamheden te ondersteunen, en eventueel de tekst te amenderen, teneinde rekening te houden met de realiteit te velde. Ze loopt dus niet vooruit op het feit dat er al dan niet amendementen moeten worden ingediend. Ze wenst enkel dat er een zo goed mogelijke wetgeving wordt aangenomen zonder het Vlaams decreet domweg over te nemen. Vlaanderen is niet het model voor Brussel.

De volksvertegenwoordigster herhaalt het verzoek van mevrouw Martine Payfa om hoorzittingen te houden

De heer Walter Vandebossche vindt ook dat er rekening zou moeten worden gehouden met de ervaring die uit het Vlaamse decreet van 2004 voortvloeit.

Los van de manier, worden een aantal wijze vragen door de commissieleden gesteld : hoe wordt het lichaam vervoerd of begraven ? De parlementsleden verwerpen het voorstel niet, ze vragen gewoon een antwoord op hun vragen, wat de heer Mouhssin nog niet heeft gedaan.

Niemand moet zich beledigd voelen omdat goede vragen worden gesteld. Dat men Vlaanderen schoffeert, vindt hij minder gelukkig en niet verstandig. Integendeel, het zou interessant zijn de ervaring van de stad Antwerpen, waar een grote allochtone gemeenschap woont, te kennen, om te weten hoe een en ander in de praktijk verloopt. Het kan het politieke debat alleen boeiender maken en de initiële tekst verdiepen en verduidelijken. Men kan achteraf zien of amendementen nodig zijn.

Ethisch gezien, is het een belangrijk onderwerp. Daarom moeten de juiste antwoorden gegeven worden op de pertinente vragen die worden gesteld.

De heer Ahmed Mouhssin dankt zijn collega Walter Vandebossche, die de kwestie met meer respect aankaart. Het zijn wellicht de aangeslagen toon en vooral het gebruik van het woord « domweg » waaraan hij aanstoot neemt.

Het in een lijkwade gewikkeld stoffelijk overschot wordt voor het vervoer in een kist gelegd. Op de begraafplaats, wordt het stoffelijk overschot van de kist naar het graf overgebracht.

La législation relative au transport international des corps de personnes décédées est plus stricte (nécessité de sceller les cercueils) pour des raisons d'hygiène et de santé publique.

Le Gouvernement déterminera par arrêté les modalités techniques auxquelles doivent répondre les enveloppes d'ensevelissement admises et la manière de les utiliser, en prenant notamment en considération des paramètres liés à l'hygiène et à l'environnement.

Mme Gisèle Mandaila signale que l'inhumation des corps dans les pays musulmans a lieu dans les vingt-quatre heures après le décès. En Belgique, il faut respecter un délai de vingt-quatre heures après la déclaration de décès à l'administration communale et les inhumations se font en moyenne entre trois et cinq jours après le décès. Comment organiser une inhumation de ce type en Belgique ? Comment garantir la sécurité des personnes qui manipuleront ces corps, lesquels se détériorent même s'ils sont conservés dans une chambre froide ? Les développements de la proposition d'ordonnance précisent qu'aucune objection d'ordre sécuritaire ou hygiénique n'existe pour proscrire en général l'utilisation du linceul. Des responsables de pompes funèbres expriment toutefois leurs inquiétudes à ce sujet.

M. Ahmed Mouhssin répond que les autorités fédérales et régionales consultées n'ont soulevé aucune contre-indication en matière d'hygiène et de santé. Par ailleurs, le Gouvernement est chargé d'encadrer la mise en œuvre de ce dispositif. Le délai de vingt-quatre heures pour procéder à l'inhumation est un prescrit religieux qui, au VIe siècle, répondait à des préoccupations d'ordre hygiénique car les cadavres n'étaient pas conservés dans des chambres froides.

Mme Martine Payfa indique que des fonctionnaires communaux se posent légitimement des questions. Elle réitère sa proposition de consacrer une séance de commission à l'audition du président de la Fédération nationale des entrepreneurs de pompes funèbres et du fonctionnaire dirigeant de l'état civil de la ville d'Anvers.

Mme Françoise Bertieaux soutient la demande de la présidente et elle a entendu M. Vandebossche en faire de même. Elle est également sensible aux arguments de Mme Mandaila. La loi de 1971 impose la mise en bière dans un cercueil pour des raisons évidentes d'hygiène et de respect dû aux dépouilles mortelles qui, à partir d'un moment, ne doivent plus être visibles.

Il serait raisonnable de pouvoir poser des questions à des fonctionnaires de l'état civil qui appliquent déjà cette législation en Flandre, ainsi qu'à des représentants des entreprises de pompes funèbres. A ce stade, c'est au législateur de prendre ses responsabilités. Elle espère qu'ensuite le Gouvernement en fera de même.

De wetgeving over het internationale transport van stoffelijke overschotten is strikter (de lijkkasten moeten verzegeld worden) om redenen van hygiëne en volksgezondheid.

De regering zal bij besluit de technische voorwaarden bepalen voor de toegestane lijkomhulsels en de manieren waarop die gebruikt mogen worden, onder andere rekening houdend met parameters inzake hygiëne en leefmilieu.

Mevrouw Gisèle Mandaila zegt dat de stoffelijke overschotten in de moslimlanden binnen 24 uur na het overlijden begraven worden. In België is een termijn van 24 uur vereist na de aangifte van het overlijden bij het gemeentebestuur en de begravingen gebeuren gemiddeld 3 tot 5 dagen na het overlijden. Hoe kan men dat soort begrafenissen in België organiseren ? Hoe kan men de veiligheid garanderen van de personen die omgaan met die lichamen waarvan de staat verslechtert ook al bevinden ze zich in een koelkamer. De toelichting van het voorstel van ordonnantie bepaalt dat er geen enkel bezwaar om hygiënische of veiligheidsredenen bestaat om een algemeen verbod op de lijkwade uit te vaardigen. Uit de hoek van de begrafenisondernemingen weerklinkt evenwel bezorgdheid.

De heer Ahmed Mouhssin antwoordt dat de federale en gewestelijke overheden die daarover geraadpleegd zijn, geen bezwaar geformuleerd hebben op het vlak van hygiëne en gezondheid. De regering wordt overigens belast met de begeleidende maatregelen. De termijn van 24 uur om over te gaan tot de begrafenis is een religieus voorschrift dat in de VIe eeuw tegemoetkwam aan een hygiënische bezorgdheid, omdat de lijken toen niet in koelkamers bewaard werden.

Mevrouw Martine Payfa wijst erop dat de gemeentelijke ambtenaren terecht vragen hebben. Zij herhaalt haar voorstel om een vergadering van de commissie te wijden aan een hoorzitting met de voorzitter van de Nationale Federatie der Beroepsverenigingen van Begrafenisondernemers en de leidend ambtenaar van de burgerlijke stand van Antwerpen.

Mevrouw Françoise Bertieaux steunt de vraag van de voorzitter en heeft gehoord dat de heer Vandebossche dat ook wenst. Zij ziet ook wat in de argumenten van mevrouw Mandaila. De wet van 1971 legt het gebruik van een lijk op, om evidente redenen van hygiëne en respect voor het stoffelijk overschot dat vanaf een bepaald moment beter niet meer zichtbaar is.

Het zou redelijk zijn om vragen te stellen aan ambtenaren van de burgerlijke stad die deze wetgeving reeds in Vlaanderen toepassen, alsook aan vertegenwoordigers van de begrafenisondernemingen. In deze fase moet de wetgever zijn verantwoordelijkheid nemen. Zij hoopt dat de regering daarna hetzelfde zal doen.

M. Ahmed Mouhssin pense qu'il est toujours intéressant d'organiser des auditions. Dans ce cas-ci, il n'en voit toutefois pas la plus-value. Il a répondu à la question du transport, qui était pertinente, et les autorités compétentes affirment qu'il n'y a aucune objection d'ordre hygiénique.

Le débat porte sur notre rapport à la mort. Dans certaines cultures, on préfère cacher le cadavre, alors que dans d'autres il est important de le voir.

La présidente propose d'entendre un représentant du cimetière multiconfessionnel, le président de la Fédération nationale des entreprises de pompes funèbres et un fonctionnaire de l'état civil d'une commune flamande. (*Assentiment.*)

III. Auditions

III.1.a. Exposé de M. Hendrik de Bouvre, coordinateur adjoint des cimetières de la ville d'Anvers

M. Hendrik de Bouvre remercie les commissaires de l'autoriser à partager l'expérience de la ville d'Anvers. Il donnera un aperçu chronologique du déroulement précis des funérailles islamiques, mais n'abordera pas le décret flamand de 2004.

À Anvers, les musulmans ont la possibilité de se faire ensevelir dans des parcelles séparées depuis plus de dix ans déjà. Contrairement à ce qui se passe à Bruxelles, ces parcelles se trouvent dans des cimetières où tant musulmans que non-musulmans sont inhumés.

À Anvers, seule une minorité des musulmans sont enterrés dans un linceul. Ils choisissent majoritairement d'être enterrés dans un cercueil.

La dépouille mortelle, enveloppée d'un linceul, est transportée en corbillard, le plus souvent dans un cercueil.

Le linceul n'est extrait du cercueil qu'au cimetière, avant l'inhumation. Les proches tiennent à le faire eux-mêmes, contrairement à ce qui se passe lors de la plupart des enterrements. La toilette mortuaire des défunts musulmans est rituelle. Les linceuls sont dès lors d'un blanc pur et immaculé, et parfaitement hygiéniques.

Ce sont les proches et les représentants de la communauté musulmane qui mettent en terre le linceul, de façon à ce que le corps puisse être orienté vers la Mecque.

Les inhumations dans un linceul ont jusqu'ici toutes été réalisées par la communauté musulmane.

De heer Ahmed Mouhssin vindt het altijd interessant om hoorzittingen te houden. Maar nu ziet hij daar geen meerwaarde in. Hij heeft op de pertinente vraag van het transport geantwoord en de bevoegde overheid heeft geen bezwaar van hygiënische aard.

Het debat gaat over onze houding tegenover de dood. In bepaalde culturen verstopt men liever het lijk, terwijl het in andere culturen belangrijk is dat men het ziet.

De voorzitter stelt voor om een vertegenwoordiger te horen van de multiconfessionele begraafplaats, de voorzitter van de Nationale Federatie der Beroepsverenigingen van Begraafondernemers en een ambtenaar van de burgerlijke stand van een Vlaamse gemeente. (*Instemming.*)

III. Hoorzittingen

III.1.a. Uiteenzetting van de heer Hendrik de Bouvre, adjunct-coördinator voor begraafplaatsen van de stad Antwerpen

De heer Hendrik de Bouvre dankt de commissieleden om de ervaring van de stad Antwerpen te mogen delen. Hij gaat een chronologische overzicht van het precieze verloop van een islamitische uitvaart geven maar niet ingaan op de Vlaamse decreet van 2004.

In Antwerpen bestaat er al sinds meer dan tien jaar de mogelijkheid voor moslims om op aparte perken te worden begraven. In tegenstelling tot wat in Brussel gebeurt, bevinden die perken zich in begraafplaatsen waar zowel moslims als niet-moslims worden begraven.

In Antwerpen wordt slechts een minderheid van de moslims in een lijkwade begraven. De meerderheid kiest voor een begraafing in een kist.

Stoffelijke resten in een lijkwade worden met een lijkwagen, meestal in een kist, vervoerd.

De lijkwade wordt pas op de begraafplaats uit de kist genomen voorafgaand aan de teraardebestelling. De nabestaanden staan erop deze handelingen zelf uit te voeren, in tegenstelling tot wat in de meeste teraardebestellingen gebeurt. Islamitische overledenen worden ritueel gewassen. Bijgevolg zijn de lijkwaden spierwit, vlekkeloos en zeer hygiënisch.

Het neerlaten van de lijkwade in de grond wordt uitgevoerd door de nabestaanden en de vertegenwoordigers van de islamitische gemeenschap, zodanig dat het lichaam in de richting van Mekka gedraaid kan worden.

Er zijn nog geen bezorgingen in lijkwade gebeurd die niet via de islamitische gemeenschap verliepen.

À Anvers comme à Bruxelles, la communauté musulmane est fort diverse (Marocains, Turcs, Sénégalais, Indonésiens, Kirghizes, Kosovars, ...). Dès lors, les coutumes funéraires le sont aussi.

La fosse doit être propre et sèche. Les musulmans n'enseveliront jamais une dépouille mortelle enveloppée d'un linceul dans de l'eau ou un sol boueux. Les proches prévoient des planches en bois afin de protéger le corps du sol. En cas d'humidité, on peut décider de poser également des planches en bois dans le fond de la tombe, voire d'inhumer le corps dans un cercueil malgré tout.

D'après Janaza Assistance, un des entrepreneurs de pompes funèbres islamiques actifs à Anvers, les prescriptions islamiques prévoient que le défunt doit être inhumé le plus rapidement possible après son décès. L'obligation d'être enterré dans les vingt-quatre heures est donc davantage une tradition qu'une prescription.

Les services communaux, ceux de l'état civil comme ceux en charge des cimetières, doivent se montrer raisonnables en ce qui concerne les procédures de déclaration de décès, de délivrance de permis d'inhumer et les rituels de sépulture. Dans la pratique, la dépouille d'un musulman n'est jamais enterrée dans les vingt-quatre heures à Anvers. Jusqu'à preuve du contraire, cela n'a jamais causé le moindre problème.

D'après le même entrepreneur islamique, le coût d'un rouleau de coton, qui permet d'envelopper trois corps, est relativement peu élevé (75 euros).

III.1.b. Échange de vues

M. Walter Vandenbossche demande si la communauté musulmane anversoise est structurée. Y a-t-il une institution de référence avec laquelle la ville travaille ?

M. Hendrik de Bouvre répond que la ville d'Anvers collabore avec des partenaires fixes depuis des années déjà. Ils se sont présentés comme les responsables de l'exécution des funérailles islamiques et sont apparemment connus pour cela au sein de la communauté. Il y a notamment des imams qui déterminent de quelle façon les parcelles doivent être aménagées. Dans l'éventualité de commentaires ou de remarques de la part des membres de la famille, les services de la ville peuvent les renvoyer à la décision de la communauté. La collaboration se passe plutôt bien.

Mme Françoise Bertieaux aimerait savoir si une procédure spécifique existe pour les défunts isolés, que le personnel du cimetière doit placer lui-même dans la tombe.

Elle se demande également si des dispositions particulières sont prévues pour procéder à l'exhumation de personnes inhumées dans un linceul. Il n'est pas rare que les

In Antwerpen, zoals in Brussel, is het islamitische publiek zeer divers (Marokkanen, Turken, Senegalezen, Indonesiërs, Kirgiziërs, Kosovaren, ...). Dat betekent dat er verschillende begraafculturen zijn.

De grafput dient zindelijk en droog te zijn. Stoffelijke resten in lijkwade zullen door moslims nooit in water of slijkerige grond worden bezorgd. Nabestaanden voorzien houten platen om het lichaam te beschermen tegen de grond. Bij vochtige omstandigheden kan beslist worden om op de grafbodem ook houten platen aan te brengen of om toch in een houten kist te begraven.

Volgens Janaza Assistance, een van de islamitische uitvaartondernemers actief in Antwerpen, bepalen de islamitische voorschriften dat na een overlijden zo snel mogelijk moet begraven worden. De verplichting om binnen de 24 uur te worden begraven is dus meer een traditie dan een voorschrift.

De gemeentelijke diensten, zowel die van de burgerlijke stand als die verantwoordelijk voor de begraafplaatsen, dienen op een redelijke manier om te gaan met de procedures van aangifte van overlijden, verlenen van toelating tot begraving en het uitvoeren van de lijkbezorging. In de praktijk wordt in Antwerpen een islamitisch lichaam nooit binnen de 24 uur begraven. Tot nader bericht heeft dat nooit problemen veroorzaakt.

Volgens dezelfde islamitische ondernemer is de kostprijs van een katoenrol waarmee een drietal stoffelijke resten kunnen worden omwikkeld vrij laag (75 euro).

III.1.b. Gedachtewisseling

De heer Walter Vandenbossche vraagt of de Antwerpse islamitische gemeenschap gestructureerd is. Is er een referentie-instelling waarmee de stad werkt ?

De heer Hendrik de Bouvre antwoordt dat de stad Antwerpen al jaren met vaste partners samenwerkt. Ze hebben zichzelf voorgesteld als de verantwoordelijken voor het uitvoeren van islamitische uitvaarten, en ze staan blijkbaar binnen deze gemeenschap daarvoor bekend. Er zijn onder andere imams die bepalen hoe de perken moeten worden ingericht. Bij eventuele commentaren of bemerkingen van de familieleden kunnen de stedelijke diensten naar de beslissing van de gemeenschap doorverwijzen. De samenwerking verloopt vrij goed.

Mevrouw Françoise Bertieaux zou willen weten of er een specifieke procedure bestaat voor de overledenen zonder familie die door het personeel van de begraafplaats in het graf geplaatst moeten worden.

Zij vraagt ook of er bijzondere bepalingen bestaan voor het opgraven van personen begraven in een lijkwade. Het gebeurt dat mensen van buitenlandse oorsprong hun

personnes d'origine étrangère souhaitent emmener leur(s) défunt(s) avec elles lorsqu'elles retournent vivre dans leur pays natal.

M. Hendrik de Bouvre confirme que lors d'un retour au pays, les musulmans exhument leurs défunts. Il n'y a aucune différence entre l'exhumation d'un corps enterré dans un cercueil ou dans un linceul. Il ne faut pas cinq minutes pour qu'un cercueil ordinaire se brise sous le poids de la terre qui le recouvre.

Aucune disposition du règlement communal ne garantit que c'est la communauté musulmane elle-même qui assure ces funérailles. Si le défunt n'a pas de famille, ce sont les employés de la ville qui le mettent en terre. Jusqu'ici, cela ne s'est jamais produit.

Mme Gisèle Mandaila souhaite recevoir des précisions sur le coût du linceul.

M. Hendrik de Bouvre a seulement voulu donner une indication du coût d'un linceul. La ville n'achète pas de linceuls et n'a pas voix au chapitre dans ce domaine. Tout se fait via les entreprises de pompes funèbres.

Mme Martine Payfa propose d'interroger le représentant des entreprises de pompes funèbres sur ce point. Il semble toutefois que les personnes inhumées dans un linceul soient transportées dans un cercueil.

M. Hendrik de Bouvre répond que ce n'est pas une obligation mais que, dans la pratique, c'est effectivement le cas.

Mme Martine Payfa demande si la dépouille mortelle, transportée dans un cercueil, est déjà placée dans le linceul.

M. Hendrik de Bouvre répond par l'affirmative.

Mme Martine Payfa souligne que le décret flamand s'adresse à tout citoyen résidant en Région flamande, pas uniquement aux musulmans. Elle se demande donc si des personnes non musulmanes ont déjà été enterrées dans un linceul. Vu la crise économique et le coût peu élevé du linceul, on peut raisonnablement imaginer un recours plus important à cette enveloppe d'ensevelissement. Que doivent faire les communes lorsqu'elles sont confrontées à des habitants désireux de se faire enterrer dans un linceul dans un cimetière communal ? A Bruxelles, le transport et l'inhumation des dépouilles mortelles sont assurés par des employés communaux, et pas par des membres de la famille du défunt, puisque le cimetière est communal.

Il semblerait même que certaines personnes de confession juive souhaitent aussi se faire enterrer dans un linceul. Est-ce que des demandes de ce type ont déjà été formulées au cimetière juif d'Anvers ?

overledene(n) willen meenemen als zij naar hun geboorteland terugkeren.

De heer Hendrik de Bouvre bevestigt dat moslims in geval van repatriëring worden opgegraven. Er is geen enkel verschil tussen het opgraven van een lichaam in een kist of in een lijkwade. Het duurt geen vijf minuten voordat een gewone kist door het gewicht van de grond die erop valt, kapot gaat.

In het stedelijke reglement wordt er niks bepaald om te garanderen dat de islamitische gemeenschap zelf deze uitvaart uitvoert. Als de overledene geen familie heeft, zal het neerlaten van de lijkwade in de grond door medewerkers van de stedelijke diensten worden uitgevoerd. Tot nu toe is het nooit gebeurd.

Mevrouw Gisèle Mandaila wenst meer details over de kostprijs van een lijkwade.

De heer Hendrik de Bouvre heeft alleen een indicatie van de kostprijs van een lijkwade willen geven. De stad koopt geen lijkwade en zij heeft daarin geen zeggenschap. Alles verloopt via de uitvaartondernemingen.

Mevrouw Martine Payfa stelt voor om de vertegenwoordiger van de uitvaartondernemingen over dit punt te horen. Het lijkt erop dat de mensen begraven in een lijkwade in een kist vervoerd worden.

De heer Hendrik de Bouvre antwoordt dat het niet verplicht is. Maar in de praktijk gebeurt het wel zo.

Mevrouw Martine Payfa vraagt of het stoffelijk overschot dat in een kist wordt vervoerd al in een lijkwade gewikkeld is.

De heer Hendrik de Bouvre antwoordt positief.

Mevrouw Martine Payfa onderstreept dat het Vlaamse decreet gericht is tot elke burger die in het Vlaamse Gewest verblijft en niet enkel tot de islamieten. Zij vraagt zich dus af of er al niet-islamieten begraven geweest zijn in een lijkwade. Gelet op de economische crisis en op de lage kostprijs van een lijkwade, kan men er redelijkerwijze van uitgaan dat vaker gebruik gemaakt wordt van dit soort omhulsel bij begrafenissen. Wat moeten de gemeenten doen wanneer inwoners wensen begraven te worden in een lijkwade op een gemeentelijke begraafplaats ? In Brussel gebeurt het transport en de teraardebestelling van de stoffelijke overschotten door gemeentepersoneel en niet door familieleden van de overledene, aangezien de begraafplaats gemeentelijk is.

Sommige joodse gelovigen zouden ook in een lijkwade begraven willen worden. Zijn er reeds dergelijke aanvragen geweest op de joodse begraafplaats van Antwerpen ?

M. Hendrik de Bouvre n'a aucune expérience avec des non-musulmans souhaitant être enterrés dans un linceul. Personnellement, il pense que cela ne fait pas partie des coutumes funéraires belges. Quoi qu'il en soit, il n'y aurait pas non plus de problème à inhumer une dépouille mortelle enveloppée d'un linceul sur une parcelle non islamique. Mais contrairement aux communes bruxelloises, les communes flamandes n'assurent pas le transport des dépouilles mortelles : c'est le secteur des pompes funèbres qui est chargé de cette tâche.

Mme Danielle Caron demande si des statistiques sur le nombre de personnes enterrées dans un linceul à Anvers sont disponibles.

M. Hendrik de Bouvre répond que, ces dix dernières années, quelque 500 adultes et 500 mineurs d'âge, en majorité des fœtus, ont été inhumés dans les quatre parcelles islamiques d'Anvers.

M. Charles Picqué aimerait savoir si cette proposition d'ordonnance concerne l'ensemble des cimetières ou uniquement les cimetières multiconfessionnels.

Mme Françoise Bertieaux répond que cette législation vise tous les cimetières.

M. Ahmed Mouhssin signale que cette proposition n'a pas pour objectif de discriminer. Il s'agit d'une démarche universaliste qui répond au besoin d'une communauté, mais qui pourra également bénéficier à d'autres personnes, pour d'autres raisons (environnementales, économiques, etc.).

III.2.a. Exposé de M. Johan Dexters, président de la Fédération nationale des unions professionnelles et chambres syndicales des entrepreneurs de pompes funèbres de Belgique

M. Johan Dexters a été associé à la rédaction du décret flamand en 2004. Il estime que l'objet de cette ordonnance est très important. La non-discrimination ne peut voir le jour que si on se respecte mutuellement et qu'on respecte les coutumes de chacun et les législations. Bien que le texte ne porte que sur les inhumations, il ne faut pas oublier qu'en Belgique, l'inhumation et la crémation sont considérées sur le même pied.

Il y a peu d'objections à l'utilisation d'un linceul. Certains éléments doivent toutefois figurer dans la législation, comme les conditions auxquelles doit répondre une enveloppe d'ensevelissement. En Flandre par exemple, il n'est pas autorisé de réutiliser plusieurs fois un cercueil ayant été en contact avec une dépouille (article 2 de l'arrêté du Gouvernement flamand fixant les conditions auxquelles un cercueil ou autres gaines d'ensevelissement doivent répondre). L'objectif du législateur flamand était de fixer une règle en matière d'hygiène et de santé publique.

De heer Hendrik de Bouvre heeft geen ervaring met niet-islamieten die in een lijkwade wensen te worden begraven. Persoonlijk denkt hij dat het geen deel van de Belgische begraafcultuur uitmaakt. Hoe dan ook zou het geen enkel probleem veroorzaken om stoffelijke resten in een lijkwade ook op een niet-islamitisch perk te begraven. Maar in tegenstelling tot de Brusselse gemeenten staan de Vlaamse gemeenten niet in voor het vervoer van stoffelijke resten; de uitvaartsector is belast met deze taak.

Mevrouw Danielle Caron vraagt of er statistieken beschikbaar zijn over het aantal mensen die in Antwerpen in een lijkwade begraven zijn.

De heer Hendrik de Bouvre antwoordt dat ongeveer 500 volwassenen en 500 minderjarigen, waarvan het grote deel foetussen zijn, de laatste tien jaren in de vier islamitische perken in Antwerpen zijn begraven.

De heer Charles Picqué zou willen weten of dit voorstel van ordonnantie betrekking heeft op alle begraafplaatsen of enkel op de multiconfessionele begraafplaatsen.

Mevrouw Françoise Bertieaux antwoordt dat deze wetgeving betrekking heeft op alle begraafplaatsen.

De heer Ahmed Mouhssin wijst erop dat dit voorstel niet wil discrimineren. Het gaat om een universele benadering ten behoeve van een gemeenschap, maar die ook ten goede kan komen van andere personen om andere redenen (milieuredenen, economische redenen, ...).

III.2.a. Uiteenzetting van de heer Johan Dexters, voorzitter van de Nationale Federatie van Beroepsverenigingen en Syndicale Kamers van Aanemers van Begravenissen van België

De heer Johan Dexters was betrokken bij het opstellen van het Vlaamse decreet in 2004. Hij vindt het onderwerp van deze ordonnantie heel belangrijk. Non-discriminatie ontstaat alleen door eerbied voor elkaar, respect voor elkaars gewoonten en voor de wetgevingen te hebben. Hoewel de tekst alleen over begraven gaat, mag men niet vergeten dat in België begraven en cremen als gelijk worden beschouwd.

Er zijn weinig bezwaren tegen het gebruik van een lijkwade. Bepaalde elementen moeten toch in de wetgeving opgenomen worden, zoals de voorwaarden waaraan een lijkomhulsel moet voldoen. In Vlaanderen is het bij voorbeeld niet toegestaan om een doods-kist die in contact is gekomen met een stoffelijk overschot meermaals te gebruiken (artikel 2 van het besluit van de Vlaamse Regering tot bepaling van de voorwaarden waaraan een doods-kist of een ander lijkomhulsel moet beantwoorden); de bedoeling van de Vlaamse wetgever was een regel op te leggen met betrekking tot hygiëne en volksgezondheid.

Il faut également tenir compte de l'évolution naturelle du corps. Dans les pays où il est d'usage d'utiliser un linceul, les funérailles sont organisées dans les vingt-quatre heures qui suivent le décès. Mais en Belgique, le défunt peut être enterré ou incinéré au plus tôt vingt-quatre heures après le décès; en moyenne, les funérailles ont lieu trois ou quatre jours après le décès.

Dans la culture occidentale, le défunt est dérobé aux regards. Dans un linceul, les contours de la dépouille sont visibles, et cela exerce une influence psychologique sur les personnes qui n'y sont pas habituées. Les collaborateurs des entreprises de pompes funèbres, les fossoyeurs et les employés du crématorium vont devoir recouvrir de terre (contact direct) ou introduire dans le four (pour une crémation) un corps aux contours clairs. Il est un peu plus difficile de manipuler ce qui a les contours d'une personne plutôt qu'un cercueil. Peut-être un cercueil ouvert recouvert d'un tissu plutôt que d'un couvercle, constitue-t-il une solution acceptable pour les différentes parties.

L'utilisation d'une planche en bois s'impose, certainement pour le transport du corps et, en cas de crémation, pour l'introduction dans le four.

Selon plusieurs fournisseurs, un linceul et une planche en bois coûtent au total entre 150 et 250 euros. Les chiffres de M. de Bouvre concernent uniquement les étoffes. Les clients des entreprises de pompes funèbres demandent souvent si un linceul revient moins cher qu'un cercueil. Au bout du compte, il s'avère que c'est le contraire.

III.2.b. Échange de vues

M. Walter Vandenbossche retient une information fondamentale de l'exposé de M. Dexters, à savoir qu'il n'y a pas de différence de prix entre un linceul et un cercueil. M. Dexters peut-il le confirmer ? Cet élément est important, eu égard au débat précédent, durant lequel Mme Payfa a laissé entendre que la pauvreté pourrait inciter à poser un certain choix, indépendamment de toute croyance religieuse.

M. Johan Dexters répète que, chez les fournisseurs belges actuels, le coût d'un cercueil et celui d'un linceul (étoffe et planche en bois) sont identiques.

Mme Martine Payfa demande si le montant de 150 à 250 euros comprend uniquement le linceul et la planche, à l'exclusion du cercueil.

M. Johan Dexters répond par l'affirmative.

Contrairement aux communes bruxelloises, les communes flamandes n'assurent pas le transport des dépouilles mortelles : c'est le secteur des pompes funèbres qui est chargé de cette tâche; il peut donc faire payer ce service, et plus le cercueil comme il faisait par le passé.

Er moet ook rekening worden gehouden met de natuurlijke evolutie van het lichaam. In landen waar de lijkwade gebruikelijk is, worden de begrafenissen georganiseerd binnen 24 uur na het overlijden. Maar in België mag de overledene ten vroegste 24 uur na het overlijden worden begraven of gecremeerd; gemiddeld gebeurt dat 3 tot 4 dagen na de dood.

In de westerse cultuur wordt de overledene voor het oog afgeschermd. Met een lijkomhulsel zijn de contouren van het stoffelijk lichaam zichtbaar en dit heeft een psychologische invloed op de mensen die dat niet gewoon zijn. De medewerkers van de begrafenisondernemingen en de grafdelvers of de crematoriummedewerkers gaan een duidelijk afgelijnd lichaam met aarde moeten bedekken (rechtstreeks contact) of in de oven moeten schuiven (voor een crematie). Het is wat moeilijker om iets te hanteren dat de contouren van een mens heeft dan een kist. Misschien is een open kist, met een doek in plaats van een deksel, een aanvaardbare oplossing voor de verschillende betrokken partijen.

Het gebruik van een houten onderplank is noodzakelijk, zeker voor het vervoer van het lichaam en, in geval van crematie, voor de invoer in de oven.

Volgens een aantal leveranciers kosten een lijkomhulsel en een houten onderplank samen 150 tot 250 euro; de cijfers van de heer de Bouvre betreffen alleen de stoffen. De klanten van de begrafenisondernemingen vragen dikwijls of een lijkwade goedkoper is dan een kist. Uiteindelijk blijkt precies het tegenovergestelde waar te zijn.

III.2.b. Gedachtewisseling

De heer Walter Vandenbossche onthoudt fundamentele informatie uit de uiteenzetting van de heer Dexters, namelijk dat er geen verschil in kostprijs tussen een lijkwade en een kist bestaat. Kan de heer Dexters dit bevestigen ? Het is belangrijk met het oog op het vorige debat, waar mevrouw Payfa liet verstaan dat armoede aanleiding zou kunnen geven tot een bepaalde keuze, los van elke godsdienstige overtuiging.

De heer Johan Dexters herhaalt dat bij de huidige leveranciers in België de kostprijs van een kist en van een lijkwade (stof en onderplank) identiek is.

Mevrouw Martine Payfa vraagt of het bedrag van 150 tot 250 euro enkel de lijkwade en de plank omvat, zonder de kist.

De heer Johan Dexters antwoordt bevestigend.

In tegenstelling tot de Brusselse gemeenten, staan de Vlaamse gemeenten niet in voor het vervoer van de stoffelijke overschotten : dat is een taak voor de begrafenisonderneming; die kan dus die dienstverlening aanrekenen, en niet meer de kist zoals in het verleden.

M. Dominiek Lootens-Stael déduit de la réponse de M. Dexters qu'actuellement, un cercueil ne coûte pas plus de 150 à 250 euros.

M. Johan Dexters explique que le prix d'achat d'un cercueil et celui d'un linceul et d'une planche en bois sont identiques. Le prix de vente au consommateur sera donc également le même.

M. Dominiek Lootens-Stael a cru comprendre que le transport des dépouilles enveloppées d'un linceul est effectué dans un cercueil. La législation qui dispose qu'un cercueil ne peut être utilisé deux fois est-elle d'application ici ?

M. Johan Dexters donne lecture de l'article 2 de l'arrêté du Gouvernement flamand fixant les conditions auxquelles un cercueil ou autres gaines d'ensevelissement doivent répondre.

M. Dominiek Lootens-Stael demande si la loi est observée dans la pratique.

M. Johan Dexters aimerait que la loi soit appliquée.

M. Hamza Fassi-Fihri souhaite savoir si le montant de 150 à 250 euros représente le coût de la matière première ou le coût de la prestation.

M. Johan Dexters indique que le montant mentionné concerne le prix d'achat. Certains cercueils ont donc un prix identique à celui d'un linceul. Ce n'est évidemment pas le cas d'un cercueil en mahonia.

M. Walter Vandenbossche se demande s'il est vraisemblable qu'une personne opte pour l'inhumation dans un linceul pour que les funérailles reviennent moins cher.

M. Johan Dexters s'est vu poser cette question à plusieurs reprises après la publication du décret flamand en 2004. Pour un entrepreneur de pompes funèbres, le prix d'un linceul et celui d'un cercueil sont identiques.

M. Walter Vandenbossche demande si cela vaut aussi pour les personnes qui se font inhumer.

M. Johan Dexters répond par l'affirmative. Mais la population est persuadée qu'un linceul est moins onéreux qu'un cercueil.

M. Charles Picqué s'attendait à une discussion d'ordre philosophique sur le respect des convictions religieuses. Or, les commissaires semblent uniquement s'intéresser au prix d'un linceul.

La commission se trompe de débat si elle cherche uniquement à savoir comment organiser les funérailles les moins chères possible pour des populations défavorisées.

De heer Dominiek Lootens-Stael maakt uit het antwoord van de heer Dexters op dat een lijkst tegenwoordig niet meer dan 150 tot 250 euro kost.

De heer Johan Dexters legt uit dat de aankooprij van een kist en van een lijkwade, met een houten onderplank, dezelfde is. De verkoopprij aan de consument zal dus ook identiek zijn.

De heer Dominiek Lootens-Stael heeft begrepen dat stoffelijke resten in een lijkwade in een kist worden vervoerd. Is de wetgeving, die bepaalt dat men een kist geen twee keer mag gebruiken, hier van toepassing ?

De heer Johan Dexters geeft lezing van artikel 2 van het besluit van de Vlaamse Regering tot bepaling van de voorwaarden waaraan een doodsst of een ander lijkhuus moet beantwoorden.

De heer Dominiek Lootens-Stael vraagt of de wet in de praktijk wordt nageleefd.

De heer Johan Dexters zou graag hebben dat de wet wordt toegepast.

De heer Hamza Fassi-Fihri vraagt of het bedrag van 150 tot 250 euro de kostprijs van de grondstof of van de prestatie omvat.

De heer Johan Dexters wijst erop dat het vermelde bedrag betrekking heeft op de aankooprij. Sommige kisten kosten dus evenveel als een lijkwade. Dat is natuurlijk niet het geval met een kist in mahoniehout.

De heer Walter Vandenbossche vraagt zich af of het plausibel is dat iemand voor de begraafing in een lijkwade kiest om de uitvaart goedkoper te maken.

De heer Johan Dexters heeft meermaals deze vraag gekregen na het verschijnen van het Vlaamse decreet in 2004. Voor een begrafenisondernemer is de kostprijs van een kist en van een lijkwade dezelfde.

De heer Walter Vandenbossche vraagt of dat ook het geval is voor de mensen die worden begraven.

De heer Johan Dexters antwoordt bevestigend. Maar de perceptie bij de bevolking is dat een lijkwade goedkoper is dan een kist.

De heer Charles Picqué had een discussie van filosofische aard verwacht over de naleving van de religieuze voorschriften. De commissieleden lijken echter enkel interesse te hebben voor de prijs van een lijkwade.

De commissie vergist zich van debat indien zij enkel wil weten hoe de begraafing zo goedkoop mogelijk geregeld kan worden voor de achtergestelde bevolkingsgroepen.

M. Ahmed Mouhssin indique que la loi du 20 juillet 1971 sur les funérailles et sépultures a été modifiée en 1998, afin que l'utilisation d'un linceul, qui était autorisée, soit interdite. Pourquoi ?

Le député aimerait également savoir comment se déroule concrètement l'incinération d'une dépouille mortelle enveloppée dans un linceul. Est-ce que le cercueil dans lequel est transporté le cadavre est également brûlé ?

M. Johan Dexters répond que le cercueil est effectivement incinéré.

M. Ahmed Mouhssin demande s'il est envisageable d'utiliser un cercueil pour le transport et la cérémonie, et un autre, de moindre qualité, pour l'incinération.

M. Johan Dexters explique que certaines pompes funèbres pratiquaient de la sorte dans le passé. Ce n'est toutefois plus autorisé par la législation flamande depuis 2004.

M. Ahmed Mouhssin demande si le cercueil utilisé pour transporter le corps enveloppé dans un linceul peut être réutilisé.

M. Johan Dexters indique que c'est interdit.

M. Ahmed Mouhssin signale que le contact avec la dépouille est la raison invoquée pour interdire de réutiliser un cercueil. Est-ce également le raisonnement suivi lorsque le corps est enveloppé dans un linceul ?

M. Johan Dexters répond par l'affirmative. Il pense que cette interdiction provient du ministère de la Santé publique.

M. Ahmed Mouhssin espère que le Gouvernement consultera le compte rendu des débats parlementaires avant de réviser les arrêtés d'exécution de la présente ordonnance.

Mme Françoise Bertieaux s'étonne que des raisons de santé publique empêchent d'utiliser plusieurs fois un cercueil, alors qu'elle constate régulièrement l'inverse. Des scellés sont posés sur un cercueil lorsqu'il quitte le dépôt mortuaire et il n'est pas rare que des cercueils portent les traces d'anciens scellés.

M. Johan Dexters explique que dans certaines communes bruxelloises la pose de scellés sur le cercueil est obligatoire. Un même cercueil peut donc être scellé deux fois : une première fois dans la commune du décès et une seconde fois dans la commune où le défunt est exposé. Cela n'a aucun sens de sceller le cercueil utilisé pour le transport d'un corps. Mais il est impensable que le cercueil dans lequel le corps est transféré directement du funéraire au cimetière serve deux fois. C'est contraire à toutes les règles déontologiques. C'est pourquoi l'orateur demande à la commission d'interdire la réutilisation d'un cercueil.

De heer Ahmed Mouhssin wijst erop dat de wet van 20 juli 1971 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging in 1998 gewijzigd is om het toegestane gebruik van de lijkwade te verbieden. Waarom ?

De volksvertegenwoordiger zou ook willen weten hoe de crematie van een stoffelijk overschot in een lijkwade gebeurt. Wordt de kist waarin het lijk vervoerd wordt mee verbrand ?

De heer Johan Dexters antwoordt dat de kist inderdaad verbrand wordt.

De heer Ahmed Mouhssin vraagt of het mogelijk zou zijn om een kist voor het vervoer en de ceremonie te gebruiken en een andere kist van mindere kwaliteit voor de crematie.

De heer Johan Dexters legt uit dat bepaalde begrafenisondernemingen vroeger zo werkten. Dat is echter niet meer toegestaan door de Vlaamse wetgeving sinds 2004.

De heer Ahmed Mouhssin vraagt of de kist voor het vervoer van een lichaam in een lijkwade opnieuw gebruikt mag worden.

De heer Johan Dexters antwoordt dat dit verboden is.

De heer Ahmed Mouhssin zegt dat het contact met het stoffelijke overschot de reden is om het hergebruik van een kist te verbieden. Wordt dezelfde redenering gevolgd wanneer het lichaam met een lijkwade omhuld is ?

De heer Johan Dexters antwoordt bevestigend. Hij meent dat dit verbod uitgaat van het ministerie van Volksgezondheid.

De heer Ahmed Mouhssin hoopt dat de regering het verslag van de parlementaire debatten zal raadplegen voordat zij de uitvoeringsbesluiten van deze ordonnantie opstelt.

Mevrouw Françoise Bertieaux is verbaasd dat het hergebruik van een kist verboden is om redenen van volksgezondheid, terwijl zij regelmatig het tegendeel vaststelt. Een kist wordt verzegeld bij het verlaten van het mortuarium en het is niet uitzonderlijk dat kisten nog sporen dragen van een vorige verzegeling.

De heer Johan Dexters legt uit dat bepaalde Brusselse gemeenten het verzegelen van de kist verplichten. Eenzelfde kist kan dus twee keer worden verzegeld : een eerste keer in de gemeente van het overlijden en een tweede keer in de gemeente waar de overledene opgebaard ligt. Het heeft geen zin om de kist, die voor het vervoer van een lichaam dient, te verzegelen. Maar het is ondenkbaar dat de kist waarbij het lichaam vanuit het mortuarium rechtstreeks naar het kerkhof gaat, tweemaal wordt gebruikt. Het is in strijd met alle deontologische regels. Daarom vraagt de spreker de commissie om het dubbele gebruik van een kist te verbieden.

M. Charles Picqué rappelle que le devenir du corps a toujours posé question. Est-ce que l'utilisation d'un cercueil avait pour objectif de réduire les désagréments liés à la décomposition du corps ?

M. Johan Dexters souligne qu'il faut tenir compte de l'évolution naturelle du corps (disparition de la rigor mortis, fluides corporels, odeur due à la décomposition). C'est probablement l'une des raisons pour lesquelles on opte pour l'inhumation dans un cercueil.

M. Fouad Ahidar a collaboré à la rédaction du décret flamand. Les arguments économiques ne justifient pas un rejet de la présente ordonnance. Mais le choix d'un linceul ne peut pas être un choix financier. Chacun a droit à un enterrement digne.

La loi dispose que le corps peut être inhumé au plus tôt vingt-quatre heures après le décès. Cela peut poser problème à certaines familles parce que c'est contraire à leur tradition. M. Dexters a-t-il déjà rencontré des difficultés à cet égard ? L'intervenant a pourtant le sentiment que le respect du délai légal fait l'objet d'un consensus au sein de la communauté musulmane.

M. Johan Dexters constate que certaines communes accèdent aux demandes de certaines communautés. Le principe de non-discrimination est important, mais la loi s'applique à tous, quelles que soient ses croyances religieuses.

M. Dominiek Lootens-Stael rappelle que, dans les pays où le linceul est en usage, les funérailles sont organisées dans les vingt-quatre heures qui suivent le décès, sans doute à cause du climat chaud. En Belgique, on n'enterre pas dans les vingt-quatre heures qui suivent le décès; la loi ne le permet pas.

Le député voudrait donc savoir si, en sa qualité d'entrepreneur de pompes funèbres, M. Dexters estime qu'il est raisonnable d'inhumer les défunts dans un linceul en Belgique.

M. Johan Dexters n'a aucun problème avec l'utilisation du linceul. Il est impossible d'énoncer une règle générale sur l'évolution naturelle d'un corps. Le plus important est de pouvoir satisfaire les différentes croyances religieuses du pays, dans le respect des différentes législations.

M. Hamza Fassi-Fihri souhaite connaître la législation qui interdit de procéder à l'inhumation d'une personne moins de vingt-quatre heures après son décès.

M. Johan Dexters pense que cette prescription vient du code civil et vise à laisser vingt-quatre heures au fonctionnaire de l'état civil pour se rendre sur place s'assurer du décès.

De heer Charles Picqué herinnert eraan dat de evolutie van het lichaam altijd een bekommernis geweest is. Was de reden van het gebruik van een kist de beperking van de hinder als gevolg van de ontbinding van het lichaam ?

De heer Johan Dexters wijst erop dat men rekening moet houden met de natuurlijke evolutie van het lichaam (het verdwijnen van de rigor mortis, lijkvocht, ontbindingsgeur). Het is waarschijnlijk een van de redenen waarvoor de keuze voor begraving in een kist wordt gemaakt.

De heer Fouad Ahidar heeft aan het Vlaamse decreet gewerkt. Economische argumenten zijn geen reden om dit voorstel van ordonnantie te verwerpen. Maar de keuze voor een lijkwade mag geen financiële keuze zijn. Iedereen heeft recht op een waardige begraving.

De wet bepaalt dat het lichaam ten vroegste 24 uur na het overlijden mag worden begraven. Sommige families kunnen daarmee problemen hebben omdat het met hun traditie in strijd is. Heeft de heer Dexters al moeilijkheden daaromtrent ervaren ? De spreker heeft toch het gevoel dat een consensus bestaat binnen de islamitische gemeenschap over het naleven van de wettelijke termijn.

De heer Johan Dexters stelt vast dat sommige gemeenten aan de vragen van bepaalde gemeenschappen tegemoetkomen. Het principe van non-discriminatie is belangrijk, maar de wet geldt voor iedereen, ongeacht zijn geloofsovertuiging.

De heer Dominiek Lootens-Stael herinnert eraan dat in de landen waar de lijkwade gebruikelijk is, de begrafenis binnen 24 uur na het overlijden worden georganiseerd, wellicht wegens het warme klimaat. In België wordt niet begraven binnen 24 uur na het overlijden; het mag ook niet wettelijk.

De volksvertegenwoordiger zou dus graag weten of de heer Dexters, als begrafenisondernemer, het verantwoord vindt dat in België mensen in een lijkwade worden begraven ?

De heer Johan Dexters heeft geen enkel probleem met het gebruik van een lijkwade. Het is onmogelijk een algemene regel over de natuurlijke evolutie van een lichaam te maken. Het belangrijkste is tegemoet te kunnen komen aan de verschillende geloofsovertuigingen van het land met respect voor de verschillende wetgevingen.

De heer Hamza Fassi-Fihri wenst de wetgeving te kennen die verbiedt dat een persoon begraven wordt binnen 24 uur na zijn overlijden.

Volgens de heer Johan Dexters komt dit voorschrift uit het burgerlijke wetboek om de ambtenaar van de burgerlijke stand 24 uur tijd te geven om zich ter plaatse te gaan vergewissen van het overlijden.

Mme Martine Payfa demande si les incinérations de corps enveloppés dans un linceul nécessitent une planche ou un cercueil.

M. Johan Dexters indique que les deux méthodes sont possibles. Il faut avant tout éviter de n'utiliser que le linceul.

Mme Martine Payfa aimerait savoir si des corps enveloppés dans un linceul ont déjà été incinérés. Existe-t-il des pelouses de dispersion spécifiques?

M. Fouad Ahidar répond que la crémation n'est pas usuelle chez les musulmans.

Il ajoute que les défunts rapatriés au Maroc sont inhumés dans un cercueil parce que leur cercueil ne peut plus être ouvert.

M. Johan Dexters souligne que les requêtes de la communauté musulmane ne se limitent pas au linceul. Au Maroc ou en Tunisie, les gens sont enterrés pour l'éternité. Le décret flamand de 2004 a donc modifié la durée d'une concession de sépulture. Autrefois, on pouvait renouveler une concession une fois, à présent on peut le faire aussi longtemps qu'on paie.

L'intervenant laisse le soin à la commission de revoir la loi de 1998 et de l'adapter aux besoins actuels.

III.3.a. Exposé de M. Ludo Beckers, directeur de l'Intercommunale d'inhumation

M. Ludo Beckers indique que l'intercommunale d'inhumation a été créée en 2002. En dix ans, environ 1.500 dépouilles mortelles (1.400 musulmans et 100 orthodoxes) ont été inhumées dans le cimetière multiconfessionnel qu'elle gère.

Les musulmans estiment que chaque être humain vient de la terre et qu'il doit y retourner à sa mort. C'est pour cette raison qu'ils souhaitent être enterrés dans un linceul. Le rapatriement vers leur pays d'origine pose aussi problème car le cercueil est soudé pour le trajet et il ne peut plus être ouvert une fois sur place. Seul le caractère temporaire des concessions à Bruxelles et la crainte que les ossements soient déterrés ou brûlés retient encore les musulmans. Une fois que cette appréhension sera levée, le nombre d'inhumations devrait augmenter.

A l'heure actuelle, les défunts sont toujours inhumés dans un cercueil. La plupart du temps, le cercueil est composé de MDF et de poignées en plastique; il coûte de 80 à 100 euros et les entreprises de pompes funèbres le vendent dix fois plus cher.

Mevrouw Martine Payfa vraagt of voor de crematie van lichamen in een lijkwade een plank of een kist vereist is.

De heer Johan Dexters antwoordt dat beide methodes mogelijk zijn. Men moet vooral voorkomen dat enkel de lijkwade gebruikt wordt.

Mevrouw Martine Payfa zou willen weten of lichamen in een lijkwade al gecremeerd worden. Bestaan er grasvelden voor verstrooiing ?

De heer Fouad Ahidar antwoordt dat crematie bij moslims niet wordt gebruikt.

Hij voegt eraan toe dat de overledenen die naar Marokko worden gerepatrieerd, in een kist worden begraven, omdat hun kist niet meer mag worden geopend.

De heer Johan Dexters onderstreept dat de verzoeken van de islamitische gemeenschap niet met de lijkwade stoppen. In Marokko of Tunesië worden de mensen voor eeuwig begraven. Het Vlaamse decreet van 2004 heeft dus de duur van een grafconcessie veranderd. Vroeger kon men een grafconcessie eenmalig vernieuwen, nu is dat mogelijk zolang men betaalt.

De spreker laat het aan de commissie over om de wet van 1998 te herbekijken en aan de noden van vandaag aan te passen.

III.3.a. Uiteenzetting van de heer Ludo Beckers, directeur van het Intercommunale voor Teraardebestelling

De heer Ludo Beckers wijst erop dat de Intercommunale voor Teraardebestelling werd opgericht in 2002. Op tien jaar tijd werden ongeveer 1.500 stoffelijke overschotten (1.400 moslims en 100 orthodoxen) begraven op de door haar beheerde multiconfessionele begraafplaats.

De moslims zijn van oordeel dat elke mens aan de aarde ontsproten is en ernaar terugkeert. Daarom wensen ze te worden begraven in een lijkwade. De repatriëring naar hun land van herkomst doet ook problemen rijzen, want de doodskist wordt dichtgemaakt voor de reis en kan na aankomst niet meer worden geopend. Enkel het tijdelijke karakter van de concessies in Brussel en de vrees dat de beenderen worden opgegraven of verbrand weerhouden de moslims er nog van hier begraven te worden. Zodra die vrees verdwijnt, zou het aantal begravingen toenemen.

Heden ten dage worden de overledenen altijd begraven in een kist. Meestal is de kist gemaakt van mdf. De handgrepen zijn van plastic. De prijs gaat van 80 tot 100 euro. De begrafenisondernemingen verkopen ze tien keer duurder.

Les musulmans ne recouvrent pas directement le linceul de terre; une planche ou une dalle est placée au-dessus du corps. Le corps ne repose pas sur une planche car les musulmans préfèrent être en contact avec le sol.

La plupart des 1.500 inhumations, environ 90 %, ont été réalisées juste après le délai légal de vingt-quatre heures. La mise en bière est assurée par la famille du défunt, ses proches ou la communauté musulmane. S'il s'agit d'une personne isolée, l'entrepreneur des pompes funèbres fait appel à des fidèles de la mosquée. Pour les musulmans, c'est un devoir de procéder à l'enterrement d'un autre musulman.

L'orateur a participé à 1.500 inhumations sans que sa santé ne soit affectée. Il faut toutefois rester raisonnable et il n'imagine pas enterrer dans un linceul quelqu'un qui aurait été retrouvé quinze jours après son décès. Le législateur doit donc prévoir certaines limites.

III.3.b. Échange de vues

M. Charles Picqué souhaite savoir si le nombre de places disponibles dans le cimetière multiconfessionnel permet de répondre aux demandes de la communauté musulmane.

M. Ludo Beckers indique que la capacité du cimetière ne pose pas de problème; elle s'élève à 6.000 tombes, dont 1.500 sont déjà utilisées. Les concessions ont une durée maximale de cinquante ans, renouvelables. Si la concession n'est pas renouvelée, un autre défunt musulman peut être enterré au-dessus des ossements qui subsistent. Cette pratique est notamment en vigueur au Maroc et en Algérie.

Mme Martine Payfa demande si les tombes sont creusées à une profondeur suffisante pour permettre cela.

M. Ludo Beckers explique que les musulmans doivent être enterrés à 1,5 m de profondeur. Par prudence, il creuse des tombes de 2 m de profondeur.

Mme Martine Payfa souhaite connaître le délai à respecter avant de pouvoir inhumer un corps dans une concession déjà occupée.

M. Ludo Beckers évoque une délai de cinquante ans. Vu la température et la composition du sol, il faut de trente à quarante ans pour que le corps se décompose, alors que ce processus se déroule plus rapidement dans les pays chauds.

M. Ahmed Mouhssin suppose que l'inhumation dans un linceul permettra d'accroître la capacité du cimetière multiconfessionnel.

M. Ludo Beckers confirme qu'un cercueil nécessite une tombe plus grande qu'un linceul, car dans ce dernier cas

Moslims bedekken de lijkwade niet rechtstreeks met aarde. Bovenop het stoffelijk overschot wordt een plank of een tegel geplaatst. Het stoffelijk overschot ligt niet op een plank, want moslims hebben liever contact met de bodem.

De meeste van de 1.500 teraardebestellingen, ongeveer 90 %, hebben plaats vlak na de wettelijke termijn van 24 uur. De kisting gebeurt door de familie van de overledene, de naasten of de moslingemeenschap. Gaat het om een alleenstaande, dan doet de begrafenisondernemer een beroep op andere gelovigen van de moskee. Voor moslims is het een plicht om een andere moslim te begraven.

De spreker heeft deelgenomen aan 1.500 begravingen zonder schadelijke gevolgen voor zijn gezondheid. Men moet echter redelijk blijven en hij denkt er niet aan om een stoffelijk overschot dat hij twee weken na het overlijden zou vinden, in een lijkwade te begraven. De wetgever kan dus bepaalde grenzen stellen.

III.3.b. Gedachtewisseling

De heer Charles Picqué vraagt of het aantal beschikbare plaatsen op de multiconfessionele begraafplaats volstaat voor de behoeften van de moslingemeenschap.

De heer Ludo Beckers wijst erop dat er geen probleem is met de capaciteit van de begraafplaats, want er zijn 6.000 graven, waarvan er al 1.500 gebruikt zijn. De concessies hebben een maximumlooptijd van 50 jaar en zijn hernieuwbaar. Als de concessie niet wordt vernieuwd, kan een andere overleden moslim bovenop de stoffelijke resten worden begraven. Dat is een courante praktijk in Marokko en Algerije.

Mevrouw Martine Payfa vraagt of de graven diep genoeg zijn om dat mogelijk te maken.

De heer Ludo Beckers legt uit dat moslims op een diepte van 1,5 m moeten worden begraven. Voorzichtigheidshalve worden de graven 2 m diep gegraven.

Mevrouw Martine Payfa vraagt welke termijn moet worden nageleefd voordat een stoffelijk overschot kan worden begraven in een reeds verleende concessie.

De heer Ludo Beckers spreekt van een termijn van 50 jaar. Rekening houdend met de temperatuur en de samenstelling van de bodem, duurt het 30 tot 40 jaar voordat een stoffelijk overschot ontbindt, terwijl dat proces sneller verloopt in warme landen.

De heer Ahmed Mouhssin veronderstelt dat het begraven in een lijkwade de capaciteit van een multiconfessionele begraafplaats zal vergroten.

De heer Ludo Beckers bevestigt dat er voor een doods-kist een groter graf nodig is dan voor een lijkwade, want in

les défunts reposent sur le côté droit, le visage orienté vers La Mecque. La capacité du cimetière sera donc augmentée; elle sera peut-être portée de 6.000 à 8.000 ou 10.000 places.

M. Ahmed Mouhssin constate que la commune d'Etterbeek ne fait pas partie des onze communes bruxelloises qui, soucieuses d'éviter toute discrimination, se sont associées pour permettre à toute personne d'être inhumée dans un cimetière public, selon la règle ou les usages de l'un des cultes ou mouvements philosophiques reconnus par l'État belge.

Mme Françoise Bertieaux indique que le cimetière communal d'Etterbeek dispose de parcelles réservées aux défunts non catholiques, notamment une parcelle musulmane.

M. Ludo Beckers explique que plusieurs communes ont préféré créer une parcelle musulmane au sein de leur cimetière plutôt que de rejoindre l'intercommunale.

M. Fouad Ahidar regrette que chaque commune ne dispose pas d'un cimetière musulman et que les habitants de certaines communes doivent payer le triple pour être inhumés dans le cimetière multiconfessionnel. Dans ce cas, il est moins onéreux de se faire inhumer au Maroc, ce qui explique peut-être pourquoi tant de musulmans optent pour le rapatriement. Quelles sont les raisons d'une différence aussi importante ? Comment peut-on encourager l'utilisation du cimetière multiconfessionnel ?

M. Ludo Beckers précise que le rapatriement d'un défunt au Maroc ou en Algérie coûte en moyenne 3.000 euros. Une concession d'une durée de cinquante ans coûte 2.150 euros aux habitants des onze communes associées à l'intercommunale d'inhumation, ce qui est équivalent au coût d'un rapatriement. Ce tarif est triplé lorsque le défunt n'est pas domicilié dans une des onze communes associées.

Les membres de l'intercommunale ont instauré cette règle pour éviter que les communes constituantes, qui financent le cimetière depuis sa création, ne soient pénalisées. Tout commune qui souhaite s'associer doit payer un droit d'entrée de 52.000 euros.

Certaines communes ont pris l'initiative de créer une parcelle musulmane dans leur propre cimetière. Cependant, comme la plupart des cimetières bruxellois sont saturés, ils ne disposent plus de terrains vierges et ils ont souvent dû enlever des corps pour réaffecter une parcelle. Or, beaucoup de musulmans refusent d'être enterrés avec des défunts d'une autre religion. C'est certainement la raison principale pour laquelle les cimetières musulmans d'Anderlecht et de Forest ne rencontrent pas un franc succès.

dit laatste geval liggen de overledenen op hun rechterzijde met het gezicht naar Mekka gekeerd. De capaciteit van de begraafplaats zal dus toenemen : misschien van 6.000 tot 8.000 naar 10.000 plaatsen.

De heer Ahmed Mouhssin stelt vast dat de gemeente Etterbeek niet behoort tot de elf Brusselse gemeenten die, om discriminatie te voorkomen, zich verenigd hebben om ervoor te zorgen dat iedereen op een openbare begraafplaats kan worden begraven volgens de regels of de gebruiken van een van de door de Belgische Staat erkende erediensten of levensbeschouwelijke overtuigingen.

Mevrouw Françoise Bertieaux wijst erop dat de gemeentelijke begraafplaats van Etterbeek over percelen beschikt die gereserveerd zijn voor niet-katholieke overledenen, onder meer een perceel voor moslims.

De heer Ludo Beckers legt uit dat verschillende gemeenten liever een perceel voor moslims op hun begraafplaats wensten aan te leggen dan zich bij de intercommunale aan te sluiten.

De heer Fouad Ahidar vindt het spijtig dat niet elke gemeente over een islamitische begraafplaats beschikt en dat inwoners van bepaalde gemeenten drie keer meer moeten betalen om op de multiconfessionele begraafplaats te worden begraven. In dit geval wordt het goedkoper om in Marokko te worden begraven, wat misschien uitlegt waarom zoveel moslims voor repatriëring kiezen. Wat zijn de redenen van zo'n groot verschil ? Hoe kan men het gebruik van de multiconfessionele begraafplaats aanmoedigen ?

De heer Ludo Beckers preciseert dat de repatriëring van een overledene naar Marokko of Algerije gemiddeld 3.000 euro kost. Een concessie van 50 jaar kost 2.150 euro voor de inwoners van de elf gemeenten die bij de Intercommunale voor Teraardebesteding zijn aangesloten. Dat komt overeen met de kosten van een repatriëring. Dat bedrag wordt verdrievoudigd wanneer de overledene niet in een van die elf aangesloten gemeenten woont.

De leden van de Intercommunale hebben die regel ingevoerd om te voorkomen dat de oprichtende gemeenten, die de begraafplaats van in het begin financieren, benadeeld worden. Elke gemeente die wenst aan te sluiten, moet een toetredingsrecht van 52.000 euro betalen.

Sommige gemeenten hebben het initiatief genomen om op hun eigen begraafplaats een perceel voor moslims aan te leggen. Aangezien de meeste Brusselse begraafplaatsen met plaatstekort kampen, beschikken ze echter niet over ongerepte gronden en hebben ze vaak stoffelijke overschotten moeten verwijderen om een perceel opnieuw te kunnen gebruiken. Vele moslims weigeren evenwel om begraven te worden met overledenen van een andere godsdienst. Dat is zeker de belangrijkste reden waarom de islamitische begraafplaatsen van Anderlecht en Vorst geen echt succes zijn.

À l'heure actuelle, une certaine discrimination peut exister entre les habitants d'une même commune : le catholique peut être enterré dans le cimetière communal au tarif simple alors que le musulman doit être inhumé au cimetière multiconfessionnel à un tarif élevé si sa commune n'est pas membre de l'intercommunale d'inhumation.

M. Dominiek Lootens-Stael dit qu'il est des discriminations qu'on choisit soi-même.

M. Ludo Beckers estime que la religion n'est pas un choix, mais une foi : si je suis convaincu que ma vie éternelle dépend du respect de certaines règles, je dois les respecter.

Mme Gisèle Mandaila demande des précisions sur la notion de terre vierge.

M. Ludo Beckers explique que certains musulmans refusent d'être enterrés avec des défunts athées ou d'une autre religion, dans la mesure où ce sont des pécheurs.

Mme Françoise Bertieaux signale que le ministre wallon des Pouvoirs locaux, M. Furlan, s'est opposé à deux reprises à l'emploi de cercueils en carton. Il a motivé son refus par le risque sérieux d'effondrement du fond du cercueil et de pollution agressive dans un temps très court des sols et par la suite des nappes phréatiques et aquifères. Il a également affirmé que les risques de pollution agressive des sols n'étaient pas liés à la disparition du contenant mais à la décomposition du corps qui serait entré trop rapidement en contact avec les sols à cause d'un cercueil qui ne retiendrait pas suffisamment les liquides.

Est-ce que les risques de pollution sont les mêmes avec le linceul ?

M. Ludo Beckers ne voit aucune différence entre un cercueil classique, un cercueil écologique ou un linceul. L'utilisation de cercueils en bois est assez rare. La plupart des cercueils sont composés de MDF et munis de poignées en plastique. Ces cercueils se cassent immédiatement lorsqu'ils sont recouverts de terre. C'est d'ailleurs la raison pour laquelle la plupart des cimetières ne referment pas les tombes devant les proches des défunts.

M. Emmanuel De Bock souhaite connaître la matière qui composera le linceul. Quelle est l'enveloppe d'ensevelissement la plus écologique ? De manière générale, est-ce qu'on se préoccupe de la question environnementale lorsqu'on enterre nos morts ?

M. Ludo Beckers répond par la négative.

Heden ten dage kan er discriminatie bestaan tussen de inwoners van eenzelfde gemeente : een katholiek kan begraven worden op de gemeentelijke begraafplaats tegen het gewone tarief, terwijl een moslim moet worden begraven op de multiconfessionele begraafplaats tegen een hoger tarief als zijn gemeente niet is aangesloten bij de Intercommunale voor Teraardebestelling.

De heer Dominiek Lootens-Stael zegt dat er discriminaties zijn waarvoor men zelf kiest.

De heer Ludo Beckers vindt dat religie geen kwestie van keuze, maar van geloof is. Als men ervan overtuigd is dat het eeuwige leven afhangt van het naleven van bepaalde regels, moet men ze in acht nemen.

Mevrouw Gisèle Mandaila vraagt om toelichtingen over het begrip « ongerepte grond ».

De heer Ludo Beckers legt uit dat sommige moslims weigeren begraven te worden met overledenen die atheïst zijn of een andere godsdienst aanhangen, omdat ze zondaars zijn.

Mevrouw Françoise Bertieaux wijst erop dat de Waalse minister bevoegd voor plaatselijke besturen, de heer Furlan, zich tweemaal verzet heeft tegen het gebruik van kartonnen doodskisten. Hij motiveerde zijn weigering met het grote risico dat de bodem van de doodskist instort en dat de bodem en vervolgens de grondwaterspiegel en de waterhoudende grondlaag op zeer korte tijd fors verontreinigd kunnen geraken. Hij bevestigde eveneens dat het risico op agressieve bodemverontreiniging niet samenhangt met de verdwijning van het omhulsel, maar met de ontbinding van het stoffelijk overschot, dat te snel in contact zou komen met de bodem, omdat zo'n doodskist de vloeistoffen niet lang genoeg zou tegenhouden.

Zijn de verontreinigingsrisico's dezelfde met een lijkwade ?

De heer Ludo Beckers ziet geen enkel verschil tussen een klassieke doodskist, een ecologisch verantwoorde doodskist of een lijkwade. Er worden niet veel houten doodskisten gekocht. De meeste doodskisten zijn gemaakt van mdf en hebben plastic handgrepen. Ze breken onmiddellijk zodra ze met aarde worden bedekt. Dat is trouwens de reden waarom op de meeste begraafplaatsen de graven nooit worden dichtgegooid in het bijzijn van de naasten van de overledenen.

De heer Emmanuel De Bock vraagt uit welk materiaal de lijkwade vervaardigd zal zijn. Welk lijkomhulsel is het meest ecologisch verantwoord ? Wordt er rekening gehouden met het leefmilieu bij het begraven van de doden ?

De heer Ludo Beckers antwoordt van niet.

M. Emmanuel De Bock estime important de légiférer sur cette question environnementale.

M. Fouad Ahidar est du même avis. Il faut utiliser le produit le plus écologique possible pour fabriquer les linceuls.

IV. Poursuite de la discussion générale

Mme Françoise Bertieaux signale que cette législation s'inscrit dans le respect de la liberté de culte. Elle rappelle toutefois les craintes exprimées par le groupe MR concernant l'article 2 du dispositif.

Lors des auditions, les représentants de la ville d'Anvers ont expliqué que l'inhumation dans un linceul, qui est possible en Flandre depuis 2004, ne posait aucun problème pratique.

La députée estime néanmoins que l'inhumation d'une personne isolée pourrait entraîner certaines difficultés, faute de famille ou de proches pour manipuler le linceul. Elle invite donc le Gouvernement à prendre ses responsabilités afin de régler ce cas de figure.

Mme Isabelle Molenberg regrette que cette proposition d'ordonnance soit déposée pour des motifs religieux alors qu'une disposition législative doit normalement avoir un caractère général et concerner l'ensemble des Bruxellois.

L'oratrice se demande si l'adoption de cette ordonnance revient à autoriser l'usage des cercueils en carton, qui est actuellement expressément interdit par un arrêté royal du 26 novembre 1991.

Elle souhaite également connaître le point de vue des auteurs de la proposition sur les modalités techniques auxquelles doivent répondre les enveloppes d'ensevelissement admises et la manière de les utiliser, bien que cette tâche soit déléguée au Gouvernement.

M. Ahmed Mouhssin pense que les auditions ont apporté suffisamment d'informations concernant ce dernier point.

Il ajoute que cette ordonnance n'est pas destinée à un public particulier, elle s'adresse à tous les Bruxellois.

V. Discussion des articles et votes

Article 1er

Cet article ne suscite aucun commentaire.

De heer Emmanuel De Bock vindt het belangrijk om op dat vlak wetgevend op te treden.

De heer Fouad Ahidar is het daarmee eens. De lijkwaden moeten gemaakt worden van materiaal dat zo milieuvriendelijk als mogelijk moet zijn.

IV. Voortzetting van de algemene bespreking

Mevrouw Françoise Bertieaux wijst erop dat deze wetgeving de vrijheid van eredienst wil eerbiedigen. Zij herinnert evenwel aan de bezorgdheid van de MR-fractie over artikel 2 van het bepalend gedeelte.

Tijdens de hoorzittingen hebben de vertegenwoordigers van Antwerpen uitgelegd dat de begrafenis in een lijkwade sinds 2004 mogelijk is in Vlaanderen en geen praktisch probleem stelt.

Het parlementslid meent evenwel dat de begrafenis van een alleenstaand persoon enkele problemen kan meebrengen, omdat er geen familie of naasten zijn om de lijkwade aan te brengen. Zij verzoekt de regering haar verantwoordelijkheid te nemen en een dergelijk geval te regelen.

Mevrouw Isabelle Molenberg betreurt dat dit voorstel van ordonnantie om religieuze redenen ingediend wordt terwijl een wetbepaling normaal een algemene strekking moet hebben en voor alle Brusselaars moet gelden.

De spreker vraagt zich af of de goedkeuring van deze ordonnantie betekent dat het gebruik van kartonnen kisten toegestaan wordt. Dit gebruik is nu expliciet verboden door een koninklijk besluit van 26 november 1991.

Zij vraagt ook naar het standpunt van de indieners van het voorstel over de technische voorwaarden waaraan de toegestane lijkomhulsels moeten voldoen en de wijze waarop ze gebruikt moeten worden, hoewel deze taak aan de regering overgelaten wordt.

De heer Ahmed Mouhssin meent dat de hoorzittingen over dit laatste punt voldoende duidelijkheid gebracht hebben.

Hij voegt eraan toe dat deze ordonnantie niet van toepassing is op een enkele doelgroep maar op alle Brusselaars.

V. Artikelsgewijze bespreking en stemmingen

Artikel 1

Dit artikel lokt geen commentaar uit.

Vote

L'article 1er est adopté par 10 voix et 4 abstentions.

Article 2

La présidente signale une correction technique à apporter au troisième alinéa de la version française du nouvel article 12 de la loi du 20 juillet 1971 sur les funérailles et sépulture : il convient de remplacer les mots « la décomposition naturelle ou normale des corps » par les mots « la décomposition naturelle et normale des corps ». (*Assentiment*).

M. Françoise Bertieaux s'interroge sur la portée réelle de cet article, qui fait référence à une autre enveloppe d'ensevelissement, et non spécifiquement à un linceul. Doit-il est interprété comme autorisant l'usage de cercueils en carton, alors qu'ils sont interdits en Région wallonne ?

M. Ahmed Mouhssin précise que les auteurs de la présente ordonnance ont pour objectif de permettre l'inhumation dans un linceul, pas dans un cercueil en carton. Il appartiendra toutefois au Gouvernement de définir ce qu'il entend par enveloppe d'ensevelissement.

La présidente souligne que l'intitulé de l'ordonnance ne vise pas spécifiquement le linceul mais une autre enveloppe d'ensevelissement que le cercueil.

Mme Isabelle Molenberg déplore ce manque de clarté. Il est anormal qu'aux termes des travaux parlementaires on ne sache toujours pas si cette ordonnance vise également l'usage de cercueils en carton.

La députée regrette cette manière de légiférer sur mesure alors que la matière des funérailles et sépultures aurait pu faire l'objet d'une évaluation globale, avant d'être éventuellement adaptée.

Mme Françoise Bertieaux ajoute que la réponse de M. Mouhssin concerne l'esprit de l'ordonnance. Lorsque le Gouvernement prend des mesures d'exécution d'une disposition légale, il se base sur la lettre, et non sur l'esprit, de cette législation. Or, l'application à la lettre de cette ordonnance autorisera l'utilisation de cercueils en carton en Région bruxelloise.

M. Ahmed Mouhssin pense que cette interprétation du dispositif de l'ordonnance est erronée. Il appartiendra au Gouvernement de définir ce qu'il entend par enveloppe d'ensevelissement; il peut décider que cette notion inclut les cercueils en carton, mais ce ne serait pas conforme à l'esprit de cette législation.

Stemming

Artikel 1 wordt aangenomen met 10 stemmen, bij 4 onthoudingen.

Artikel 2

De voorzitter wijst erop dat een technische correctie aangebracht moet worden in het derde lid van de Franse versie van het nieuwe artikel 12 van de wet van 20 juli 1971 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging : de woorden « la décomposition naturelle ou normale des corps » moeten vervangen worden door de woorden « la décomposition naturelle et normale des corps ». (*Instemming*).

Mevrouw Françoise Bertieaux heeft vragen bij de reële strekking van dit artikel, dat naar een ander lijkomhulsel verwijst en niet specifiek naar een lijkwade. Moet dit artikel begrepen worden als een toestemming voor het gebruik van kartonnen kisten terwijl dat in het Waals Gewest verboden is ?

De heer Ahmed Mouhssin preciseert dat de indieners van dit voorstel van ordonnantie wensen dat een begrafenis in een lijkwade mogelijk gemaakt wordt, en niet in een kartonnen kist. De regering moet definiëren wat zij verstaat onder lijkomhulsel.

De voorzitter onderstreept dat het opschrift van de ordonnantie niet specifiek verwijst naar de lijkwade maar naar een ander lijkomhulsel dan de doodskist.

Mevrouw Isabelle Molenberg betreurt dit gebrek aan duidelijkheid. Het is niet normaal dat men op het einde van de parlementaire werkzaamheden nog altijd niet weet of deze ordonnantie ook van toepassing is op de kartonnen kisten.

Het parlementslid betreurt dit wetgevend werk op maat terwijl de materie van de begraafing en de lijkbezorging het voorwerp had kunnen uitmaken van een algemene evaluatie, alvorens die eventueel aan te passen.

Mevrouw Françoise Bertieaux voegt eraan toe dat het antwoord van de heer Mouhssin betrekking heeft op de geest van de ordonnantie. Als de regering uitvoeringsbesluiten neemt bij een wetsbepaling, baseert die zich op de letter en niet op de geest van de wetgeving. De toepassing van de letter van deze ordonnantie staat het gebruik van kartonnen kisten in het Brussels Gewest toe.

De heer Ahmed Mouhssin vindt de interpretatie van de bepalingen van de ordonnantie verkeerd. De regering zal moeten bepalen wat zij verstaat onder lijkomhulsel; de regering kan beslissen dat dit begrip de kartonnen kisten omvat, maar dat zou niet conform de geest van deze wetgeving zijn.

Mme Françoise Bertieaux maintient que dans sa rédaction actuelle, la présente proposition d'ordonnance permettra, une fois adoptée, l'emploi de cercueils en carton en Région bruxelloise.

Vote

L'article 2, tel que corrigé techniquement, est adopté par 10 voix et 4 abstentions.

Article 3

Cet article ne suscite aucun commentaire.

Vote

L'article 3 est adopté par 10 voix et 4 abstentions.

VI. Vote sur l'ensemble de la proposition d'ordonnance

L'ensemble de la proposition d'ordonnance, telle que corrigée techniquement, est adopté par 10 voix et 4 abstentions.

M. Charles Picqué souhaite justifier son abstention. Il ne connaît pas tous les tenants et aboutissants de la discussion qui a présidé au dépôt de cette proposition. Il préfère donc s'abstenir, d'autant plus que le coauteur socialiste de ce texte n'était pas présent lors des débats.

A l'avenir, il conseille à ses collègues parlementaires de rédiger des législations plus précises, qui ne délèguent pas les pleins pouvoirs au Gouvernement, afin d'éviter qu'elles ne puissent être vidées de leur objectif et de leur contenu.

Mme Martine Payfa souligne que ce pouvoir laissé au Gouvernement, l'imprécision du dispositif et le fait que cette législation vise uniquement à répondre aux demandes d'une communauté justifient son abstention et celle de sa collègue Isabelle Molenberg.

– *Confiance est faite à la rapporteuse pour la rédaction du rapport.*

La Rapporteuse,

Anne DIRIX

La Présidente,

Martine PAYFA

Mevrouw Françoise Bertieaux blijft erbij dat dit voorstel van ordonnantie in de huidige vorm het mogelijk zal maken om kartonnen kisten in het Brussels Gewest te gebruiken.

Stemming

Het aldus technisch gecorrigeerde artikel 2 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 4 onthoudingen.

Artikel 3

Dit artikel lokt geen commentaar uit.

Stemming

Artikel 3 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 4 onthoudingen.

VI. Stemming over het geheel van het voorstel van ordonnantie

Het aldus technisch gecorrigeerde voorstel van ordonnantie wordt in zijn geheel aangenomen met 10 stemmen bij 4 onthoudingen.

De heer Charles Picqué wenst zijn onthouding te verantwoorden. Hij kent niet alle elementen van het debat die tot de indiening van dit voorstel geleid hebben. Hij verkiest zich dus te onthouden, vooral omdat de socialistische mede-indiener van de tekst niet aanwezig was tijdens de debatten.

Hij raadt zijn collega-parlementsleden aan om in de toekomst preciezere wetteksten op te stellen zonder volmacht aan de regering, om te voorkomen dat de doelstellingen en de inhoud ervan uitgehold kunnen worden.

Mevrouw Martine Payfa verantwoordt haar onthouding en die van haar collega Isabelle Molenberg met de argumenten van de machtiging aan de regering, de onduidelijkheid van de bepalingen en een wetgeving op maat van een enkele gemeenschap.

– *Vertrouwen wordt geschonken aan de rapporteur voor het opstellen van het verslag.*

De Rapporteur,

Anne DIRIX

De Voorzitter,

Martine PAYFA

